

JOAKIM OLLÉN:

Mandat för förnyelse – slaget om verkligheten

Om tiden sedan 1968 har inneburit idépolitiska framgångar för moderaterna så har den faktiska utvecklingen i stället gått i en starkt kollektivistisk riktning. Den offentliga sektorn har expanderat snabbare än någonsin. Ökningen har praktiskt taget helt och hållet skett genom en ständigt växande kommunal sektor. 1 miljon har nu kommunerna som arbetsgivare.

Efter 66 år med socialdemokratiskt styre i Malmö bytes nu byråkrati mot nya initiativ och kommunala monopol mot mångfald och valfrihet.

Den kommunalpolitiska artikelserien inleddes i 2/88 av Sture Palmgren och Lennart Hedquist.

Joakim Ollén är moderat kommunalråd och kommunstyrelsens ordförande i Malmö.

När svenska folket den 18 september i år går till valurnorna är det i en helt annan samhällelig miljö än den som 20 år tidigare gav socialdemokraterna dess största valframgång under efterkrigstiden. Då, 1968, präglades debatt och politiskt klimat av en stark västervind, som blåste över hela Västeuropa. I det Sverige, som aldrig under modern tid visat någon fallenhet för direkt revolutionära strömningar, blev socialdemokratin det realistiska alternativet för de stora ungdomsgrupper, som i en starkt kollektiverad samhällsstruktur såg lösningen på livets rättviseproblem.

Att den gången ute på skolor och universitet företrädde Konservativ Skolungdom, ungdomsförbundet eller studentförbundet, innebar att i stark motvind förfäktade teser om att individuell frihet, pluralism och maktfördelning är oundgängliga inslag i en samhällsbildning, i vilken de enskilda människorna skall kunna känna trygghet, få rättvisa och möjligheter att skapa sig ett välstånd.

Det har hänt mycket sedan 1968.

Debattmässig omsvängning

I dag talar även varje socialdemokratisk politiker, som vill framstå som någorlunda progressiv, om medborgarnas valfrihet, om vikten av att de ekonomiska krafterna i stället för industridepartementet styr näringslivets utveckling och t o m att skattetrycket i Sverige nog har blivit lite väl högt. Att det från socialdemokraternas sida mest blir fråga om tomt prat är en annan sak. Den debattmässiga omsvängningen är under alla förhållanden utomordentligt påtaglig. Det märks förvisso i den politiska världen. På 20 år har Mode-

rata Samlingspartiet förvandlats från att vara en liten obetydlig sekt på högerkanten, som Olof Palme så vänligt kallade det, till att vara den drivande kraften i svensk politik. Det går knappast att hitta exempel på någon opinionsundersökning från senare år som inte ger kompakt majoritet för att det skall finnas privata alternativ inom de viktiga serviceområdena som barnomsorg, sjukvård, äldreomsorg och skola. Trots att det ju för socialdemokratin under lång tid varit principiellt och ideologiskt betydelsefullt att kollektivet, samhällsorganen, skulle bygga, driva och ha det totala ansvaret för detta. I dag är det inte många socialdemokrater som — i vart fall öppet — vågar hävda att all barnomsorg skall ske i samhällets regi just för att säkerställa den kollektiva likriktning som under 60-talets vänstervåg var högsta ideologiska ledstjärna.

När "I morgon kapitalism" av Henri Lepage kom på bokdiskarna betraktades det som oerhört radikala högeridéer. I dag skulle säkert inte förkunnelsen få många att höja på ögonbrynen. När Gösta Bohman och andra moderatpolitiker med oförtruten konsekvens framhårdade i kritisk analys av vad det alltmer kollektiviserade samhället innebär och att det är av avgörande betydelse både för rättssamhällets bestånd och välfärdens utveckling att det finns en enskild sfär, att det finns ett utrymme för olikhet och mångfald, så var det ett budskap som successivt under 70-talet fick allt starkare brofästen i den svenska opinionen.

På samma sätt har kulturdebatten kommit att förändras. Alltifrån Lars Gustavsson till Ulf Lundell är det det individualistiska som står i förgrunden. Också i kulturdebatten finns det en betoning av

det enskilda, av varje persons särart och egenvärde.

Mot den här bakgrunden är det naturligtvis lätt att känna tillfredsställelse som moderat. Tillfredsställelse över de idémässiga framgångar som har nåtts under de senast gångna decennierna. Man kan erinra sig Jarlens bevingade ord: gå ut till människorna och våra idéer ska segra. Vi gick ut och idéerna segrade.

Gigantisk kommunal sektor

Men hur är det då med verkligheten? Har den också präglats av de moderata idéerna.

Vi gick ut och idéerna segrade.

Nej, ingalunda! Den offentliga sektorn har under de två gångna decennierna expanderat snabbare än under någon annan period. Men expansionen har inte skett genom en ständigt utökad statlig sektor. Det är ju inte genom att vi ständigt fått fler poliser, ett allt starkare försvar eller en utbyggd högskola som den offentliga sektorn nått nya rekordvolymmer. Nej, i stället är det praktiskt taget helt och hållet genom en ständigt växande kommunal sektor, som den offentliga expansionen skett.

Den kommunala konsumtionen, dvs måttet på den verksamhet vi ute i kommunerna själva bedriver, uppgår 1988 till cirka 208 miljarder kronor. Det är nästan tre gånger så mycket som staten konsumerar och ungefär tio gånger så mycket, låt vara i löpande penningvärde, som kommunerna för 20 år sedan konsumerade. Under bara ett enda årtionde, från 1970 till 1980, nära nog fördubblades antalet an-

ställda i den kommunala sektorn från 500 000 till 1 000 000 människor. Från 1968 har också skatteuttaget till följd av denna utökade verksamhet nästan fördubblats. Från cirka 19 kronor i kommunal sammanlagd skatt 1968 till drygt 30 kronor i dag.

Att det är den kommunala serviceapparaten och dess expansion som bidragit till att vi har västvärldens största offentliga sektor framgår också av den internationella sysselsättningsstatistiken. Jämfört med genomsnittet för samtliga OECD-länder är det i Sverige dubbelt så stor an-

Det är praktiskt taget helt och hållet genom en ständigt växande kommunal sektor som den offentliga expansionen skett.

del av samtliga sysselsatta som finns i den offentliga serviceverksamheten. Sverige är också det enda av OECD-länderna som har en större offentlig tjänstesektor, räknat i antal sysselsatta, än privat tjänstesektor.

Vad vi har gjort i vårt land i så eminent hög grad är för välkänt för att behöva upprepas: successivt har vi på serviceområde efter serviceområde valt att bygga upp kommunala monopol, formellt eller reellt, innefattande praktiskt taget all tjänsteproduktion inom respektive sektor. Privata alternativ inom barnomsorg och skola finns bara i försumbar omfattning och även de privata alternativen inom sjukvård, äldreomsorg, tandvård och flera andra områden trycktes successivt tillbaka till förmån för en allt mer dominerande och kontrollerande offentlig sektor.

Byt regleringar mot frihet

Om tiden sedan 1968 har inneburit idépolitiska framgångar så har den faktiska utvecklingen i stället gått i en starkt kollektivistisk riktning. Det är socialismens banerförare, inte vi moderater eller de enskilda människorna, som har anledning att glädja sig över vad som faktiskt skett i vårt samhälle under denna tjuugoårsperiod.

Det är naturligtvis i detta som vi måste söka medborgarnas mandat för en förnyelse. Att byta regleringar mot frihet, byråkrati mot nya initiativ och kommunala monopol mot mångfald och valfrihet för de många människorna. Det är vår uppgift! Och det arbetet har bara precis tagit sin början.

Detta är naturligtvis ett arbete som måste ske på riksplanet. Och faktum är att moderaterna i riksdagen under ett antal år har föreslagit avregleringar och bidragsförändringar syftande till att riva ner offentliga monopol. Det är ett arbete som har skett på ett alltmera medvetet och konsekvent sätt – även om det fortfarande finns lagstiftningskomplex där vi ännu inte kunnat analysera oss fram till exakt vilka förändringar som bör göras. Exempel på stora områden där vi fortfarande också inom moderaterna har åtskilligt tankearbete kvar, är socialtjänstlag och hälso- och sjukvårdslag, som i mycket hög grad genomsyras av en kollektivistisk anda.

Det riktigt stora arbetet kan dock inte ske i riksdagen. Ute i landets 284 kommuner – det är där det verkliga slagfältet ligger! Det är på det kommunala planet som ett konsekvent arbete måste bedrivas för att rätta till de systemfel, som har byggts in i den svenska välfärdsmodellen. Förvis-

so kommer denna omdaning att medföra problem. Men det är en möjlig, ja t o m nödvändig, förändring om de frihetsideal, som nu präglar den idépolitiska debatten, skall återspeglas i de enskilda människornas praktiska vardag.

Mångfaldens Malmö

När Malmö efter 66 år av socialdemokratiskt styre 1985 fick borgerlig majoritet låg uppgiften klar framför oss: en stad, vars utveckling i extremt hög grad präglats av socialistiska idéer med en påtaglig nedgångsspiral som följd, skulle fås att blomstra igen med öppenhet i debatten, nya idéer och enskilda alternativ, ägandespridning och ökad enskild sektor. I en systematiskt upparbetad och långt driven borgerlig enighet var samstämmigheten stor om vad som behövde göras. Det kollektivistiska Malmö skulle bli mångfaldens Malmö.

Det intressanta med den omdaning vi arbetar med i Malmö och i många andra svenska kommuner är att den så utomordentligt väl låter sig förena med mera allmänt hållna mål för en positiv utveckling. I Malmö blev vår övergripande målformulering att skapa ett attraktivt Malmö. Efter en 15-årig nedgångsperiod med minskande befolkning, stigande socialbidrag, allt högre skattetryck och en expansion av den politiska sektorn, som resulterat i en kommunalpolitisk tristess, var det verkligen dags att återge Malmö framgång, öppenhet och frihet!

Vi markerade i vårt första budgetdokument att målsättningen "ett attraktivt Malmö" i första hand skulle bäras upp av tre ben. För det första skulle vi skapa en ny stadsplanering och mark- och bostads-

politik. Vi ville eftersträva en förtätning av innerstan, med ny spännande arkitektur. Vi ville skapa valfrihet i boendeformerna, få fram nya småhus och naturligtvis ge enskilda och företag rätt att själva få äga den mark de nyttjar.

För det andra sa vi att Malmö skall bli en blomstrande servicestad. Men inte genom ytterligare kommunal expansion utan tvärtom genom att stimulera tillkomsten av enskilda alternativ. Vi lämnade mycket snabbt vissa branscher, som den gamla kommunledningen involverat sig i. Det var exempelvis rederibranschen, auktionsverket, pantlåneri och flygplans-tillverkning! Inom barnomsorg, skola,

Det verkliga slagfältet ligger ute i kommunerna — inte i riksdagen.

sjukvård och äldreomsorg var vår strävan att med uppmuntran och stimulans stimulera tillkomsten av helt nya servicealternativ, för att ge människorna valfrihet och Malmö ett rikt serviceutbud.

För det tredje sa vi att den största serviceorganisationen av alla, Malmö kommun, måste utvecklas att bli en välfungerande serviceorganisation, som till en låg kostnad tillfredsställer malmöbornas krav. Kommunen skulle koncentrera sina verksamheter till det vi har en kompetens för och avstå från annat. Denna vår strävan skulle komma till uttryck i en sänkt skatt för malmöborna.

Dynamik i utvecklingen

Vad vi försökte göra var alltså att formulera målsättningar och handlingslinjer inriktade på att skapa framgång och dyna-

mik i utvecklingen för Malmö. Samtidigt som vi i dessa målsättningar uttryckte vår strävan att gå från ett konformismens till ett pluralismens Malmö.

Men är det då i praktiken möjligt att förändra världen? Går det att segra — också i verkligheten? Mitt svar måste bli ja när jag ser vad som har åstadkommits inte bara i Malmö utan i många moderatstyrda svenska kommuner under denna mandatperiod. I Malmö har vi fördubblat bostadsbyggandet, minskat arbetslöshe-

Malmö är först med företagsdagis. Barn och föräldrar är nära varandra också under arbetstid.

ten dramatiskt, ökat investeringsviljan, fått innerstan bebyggd också på områden som i ett par decennier legat obebyggda. Näringslivet blomstrar och viktiga företag har nyetablerat sig i Malmö. Vi har fått inflyttning och ett minskat socialbidragsberoende. Skatten har kunnat sänkas och Malmö kan i dag skryta med att vara en lågskattekommun — vi tillhör de 10 % av landets 284 kommuner som har lägst kommunalskatt.

Ökad valfrihet

Med tanke på hur det socialdemokratiska Malmö såg ut som vi övertog ansvaret för, har vi självfallet inte kunnat komma längst på alla områden när det gäller att åstadkomma privata alternativ inom service-sektorn. Men vi har fått den måhända snabbaste utbyggnaden av privata dagis i landet. De många enskilda alternativen har från praktiskt taget ingenting på ett par års tid erövat cirka 10 % av den tota-

la "marknaden". Som första kommun i Sverige har vi fått fram det alternativ vi benämner företagsdagis, som innebär att barn och föräldrar är nära varandra också under arbetstid, med möjlighet till kontakter och gemensamma resor.

Inom skolans område har vi varit först i landet med att införa kommunal skolpeng. Den syftar till att ge eleverna större valmöjlighet mellan kommunala och enskilda skolor. Föräldrar och elever får del av en kommunal finansiering för skolgången men ges den principiellt så viktiga rätten att själv välja skola. Ännu är de alternativa möjligheterna givetvis ganska få. Men principen är desto viktigare.

För 1988 har vi som operativt mål sagt att äldreomsorgen skall berikas med landets första kompletta privata sociala hemtjänst. Den privata verksamheten är redan i gång på ett ställe i Malmö och vi räknar med att kunna ha startat privat hemtjänst i flera distrikt under innevarande år. Det långsiktiga syftet är givetvis att få fram så många olika alternativ att våra äldre invånare så småningom fritt skall kunna välja vilken service och vilken servicegivare de önskar. Kommunens ansvar koncentreras till att finansiellt garantera alla möjligheten till denna service.

Även inom sjukvården har vi en lång rad av exempel på privatiseringar som lyckosamt kunnat genomföras och där både effektivitet och framförallt medborgarnas valfrihet kunnat ökas. Kommunens vaccinationscentral har övertagits av personalen. En distriktscentral drivs på entreprenad av några läkare. En privat city-klinik har etablerats. Det första privata sjukhemmet sedan seklets början är under byggnad. För att nu nämna några exempel.

Malmö Grip

Den rapsodiska exemplifiering, som här givits av principiellt viktiga förändringar, skulle vara alltför ofullständig om inte Malmö Grip omnämndes. Malmö Grip är ett fastighetsbolag, som skapats genom att merparten av kommunens kommunala fastigheter sammanförts i ett företag. 80 % av aktierna har därefter sålts till malmöföretag och andra placerare. Därefter har malmöborna erbjudits att teckna konvertibla skuldebrev, som ger möjlighet till aktieäggande. Inte mindre än 10 000 malmöbor svarade på vårt erbjudande

och denna ägandespridning har därmed blivit succé! Vi kommer med säkerhet att genomföra fler liknande affärer.

Om det är några politiska förändringar som verkligen möts av gensvar så är det dessa. Att det på det idémässiga planet finns ett underlag för att verkligen skapa valfrihet och de många alternativens samhälle har vi tidigare konstaterat. Nu gäller det att konsekvent övervinna hindren och arbeta för att människorna skall ges den rätt att bestämma över sin egen tillvaro som allt fler har en klar önskan om.

Nu skall också verkligheten vinnas.